

УДК 355.318:355.433.4:316.776.23

І. І. Ліпатов

О. В. Лавніченко

С. О. Годлевський

ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ І СТРУКТУР МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ З ПІДТРИМАННЯ І ВІДНОВЛЕННЯ БОЄЗДАТНОСТІ З'ЄДНАНЬ (ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИН) НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Обґрунтовано зміст керівництва, розглянуто завдання і напрями діяльності органів військового управління з підтримання і відновлення боєздатності з'єднань (військових частин) Національної гвардії України. Визначено напрями діяльності структур морально-психологічного забезпечення з підтримання і відновлення боєздатності з'єднань (військових частин) Національної гвардії України.

Ключові слова: боєздатність підрозділів, військових частин та з'єднань, підтримання боєздатності, відновлення боєздатності, напрями діяльності органів управління з підтримання і відновлення боєздатності, морально-психологічне забезпечення підтримання і відновлення боєздатності.

Постановка проблеми. Застосування у бою авіації, систем високоточної зброї і залпового вогню, боєприпасів об'ємного вибуху та з індивідуальним наведенням, розвідувальних ударних комплексів створює передумови для завдання бойовим підрозділам значних втрат за невеликий проміжок часу, а також для порушення систем управління і забезпечення.

Залежно від ступеня впливу зброї противника боєздатність з'єднань (військових частин) може бути втрачена частково або повністю. За результатами наукових досліджень [1] надається така оцінка боєздатності: повна боєздатність – формування може як наступати, так і оборонятися; часткова боєздатність (1-ша стадія) – формування може оборонятися та обмежено наступати; часткова боєздатність (2-га стадія) – формування не може наступати, але може обмежено оборонятися; повна небоєздатність – формування не спроможне ані наступати, ані оборонятися. Вважається, що відновлення боєздатності може тривати від однієї доби до кількох тижнів.

Боєздатність може бути втрачена зі знищенням специфічних загонів чи спорядження. Наприклад, якщо у протитанкової роти знищені

© І. І. Ліпатов, О. В. Лавніченко, С. О. Годлевський, 2023

або втрачені ПТРК, то рота навіть за штату у 100 % втрачає свою боєздатність як протитанкова одиниця.

Класичне визначення межі припустимих втрат (саме часів Клаузевіца) – це 25 – 30 %, але у ХХ ст., після Другої світової війни, ця межа стала близько до усереднених 6 % втрат (у разі втрат 4 % неможливо наступати, а якщо 8 %, то вже неможливо оборонятися). Винятком у минулому столітті був Вермахт, який зберігав часткову боєздатність своїх частин навіть за втрат, які іноді становили до 50 %.

Проте це все за «теплих», лабораторних умов. У реальності припустимі втрати можуть досягати тих же самих 25 – 30 %, хоча цього потрібно уникати всіма способами. Тому боєздатність з'єднань (військових частин) треба підтримувати і швидко відновлювати до такого рівня, за якого буде забезпечуватися успішне виконання бойових завдань.

Аналізуючи наукові джерела [1–9], можна зазначити, що вирішення проблеми підтримання і відновлення боєздатності з'єднань (військових частин) Національної гвардії України (НГУ) є на сьогодні не тільки важливою справою, а й актуальним завданням органів військового управління і роботи з особовим складом щодо

морально-психологічного забезпечення (МПЗ) діяльності сил НГУ.

Зазначену проблему можливо вирішити шляхом визначення напрямів діяльності органів військового управління і структур МПЗ з підтримання і відновлення боєздатності з'єднань (військових частин) НГУ під час ведення бойових дій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти наукового обґрунтування діяльності органів військового управління і структур морально-психологічного забезпечення з підтримання і відновлення боєздатності з'єднань (військових частин) НГУ розглянуто у дослідженнях таких науковців, як С. В. Бєлай, О. В. Лавніченко, І. І. Ліпатов, В. С. Васищев, О. О. Ілюк, А. М. Керницький, В. І. Пасічник, М. І. Товма та ін. У деяких працях аналізуються тільки окремі аспекти діяльності органів військового управління і структур МПЗ з підтримання і відновлення боєздатності з'єднань (військових частин), без урахування їхнього комплексного взаємозв'язку; не досліджується досвід, набутий під час виконання спільних зі Збройними Силами України, іншими військовими формуваннями завдань у районах ведення бойових дій, зокрема в антитерористичній операції, операції Об'єднаних сил на сході України, у війні із Російською Федерацією.

Аналіз цих та деяких інших праць свідчить про те, що:

– недостатньо уваги у наукових дослідженнях приділялося визначенню змісту роботи органів військового управління з підтримання і відновлення боєздатності з'єднань (військових частин) НГУ і МПЗ дій особового складу в умовах сучасної війни;

– бракує аналізу дієвості проведених заходів щодо підтримання і відновлення боєздатності з'єднань (військових частин) НГУ під час ведення бойових дій у сучасних умовах;

– велика кількість наявних теоретичних розробок стосовно підтримання і відновлення боєздатності з'єднань (військових частин) НГУ під час ведення бойових дій в сучасних умовах поки ще не доведена до рівня практичних рекомендацій (документів) та застосування у практиці органів військового управління.

Дотепер питання визначення напрямів діяльності органів військового управління з підтримання і відновлення боєздатності з'єднань (військових частин) НГУ не були предметом спеціального наукового дослідження. У

наукових працях висвітлено лише окремі аспекти цієї проблеми, але необхідність її глибокого розроблення викликана практичними запитами і потребами НГУ в сучасних умовах. Це зумовило протиріччя між необхідністю науково обґрунтованого здійснення заходів щодо підтримання і відновлення боєздатності з'єднань (військових частин) НГУ під час ведення бойових дій у сучасних умовах і неможливістю це здійснити за недостатньою розробленістю змісту таких заходів.

Наявні напрацювання і рекомендації органам військового управління Збройних Сил України не повною мірою відповідають діяльності органів управління НГУ в сучасних умовах ведення бойових дій.

Актуальність зазначеної проблеми, недостатні її теоретичне вивчення і практичне розроблення й зумовили необхідність визначення напрямів діяльності органів військового управління і структур морально-психологічного забезпечення з підтримання і відновлення боєздатності з'єднань (військових частин) Національної гвардії України.

Метою статті є визначення напрямів діяльності органів військового управління і структур морально-психологічного забезпечення з підтримання і відновлення боєздатності з'єднань (військових частин) НГУ.

Виклад основного матеріалу. За результатами наукових досліджень й аналізу керівних документів [1–5] під поняттям «боєздатність» або «бойова здатність» (англ. *fighting efficiency*; нім. *kampffähigkeit*) розуміють визначений стан здатності військ (авіації, сил флоту) вести бойові дії, виконувати бойові завдання. Боєздатність є визначальним елементом бойової готовності військ і найважливішою умовою досягнення перемоги.

Підтримання і своєчасне відновлення боєздатності з'єднань (військових частин) під час виконання бойових завдань, ведення бойових дій є основним завданням органів військового управління і структур МПЗ і полягає в організації та проведенні заходів щодо забезпечення їхньої життєдіяльності, здатності протистояти ударам противника і швидко відновлювати боєздатність підрозділів і частин за такими напрямками [1–9]:

– виявлення і знищення засобів нападу противника;

– виконання завдань з найменшими втратами особового складу, зброї та військової техніки;

– надійне прикриття частин і підрозділів від ударів противника з повітря;

– швидке відновлення техніки й озброєння, які тимчасово вийшли з ладу внаслідок ударів противника;

– забезпечення стійкого управління;

– підтримання морально-психологічного стану особового складу, його психічної стійкості та психологічної готовності на рівні, який забезпечує виконання поставлених завдань.

Відновлення боєздатності підрозділів, військових частин і з'єднань, що потрапили під вогневі удари, зазнали значних втрат і втратили управління під час ведення бойових дій, полягає у проведенні комплексу заходів за напрямками [1–9], основними серед яких є:

– відновлення порушеного управління;

– уточнення бойових завдань підрозділам, які зберегли боєздатність;

– виведення підрозділів, військових частин і з'єднань, які зазнали значних втрат, в райони відновлення їхньої боєздатності;

– поповнення підрозділів (частин), які відновлюють боєздатність, особовим складом, озброєнням, технікою, матеріальними засобами;

– зміцнення морально-психологічного стану особового складу.

Відновлення боєздатності з'єднань (військових частин) здійснюється, як правило, у попередній організаційній структурі [8, 9], але можливе також створення зведених формувань. Його проводять у терміни, які забезпечують випередження противника під час переходу до активних дій.

Як показує практика і зазначено у вимогах керівних документів [2–9], спочатку відновлюють частини (підрозділи), які мають найменші втрати і призначені для дій на головному напрямку.

Досвід війн переконує, що успіх у бою завжди залежав від якості управління [3, 8, 9]. Уміле управління частинами (підрозділами) сприяє розгрому противника з найменшими втратами своїх військ і досягненню перемоги за короткі терміни. А низький рівень управління або його втрата на деякий час, навіть за наявності достатніх сил і засобів та вигідних умов обстановки, може призвести до поразки.

Особливу увагу слід приділяти управлінню військами, яке має бути стійким, упевненим та безперервним. Цього досягають постійним знанням обстановки і передбаченням найбільш суттєвих її змін; своєчасним прийняттям рішення,

ретельною підготовкою до його виконання та його реалізацією; умілою організацією і чітким функціонуванням пунктів управління, забезпеченням їхньої життєздатності; наявністю стійкого зв'язку з підрозділами; чіткою роботою автоматизованих систем управління; розумним поєднанням централізації управління з наданням ініціативи підлеглим [1, 3, 9].

Під час виконання бойових завдань у сучасному бою, коли за невеликий проміжок часу бойові підрозділи зазнають значних втрат, а також виникають передумови порушення систем управління та забезпечення, що призводить до зниження рівня морально-психологічного стану, виникає потреба постійного підтримування і своєчасного відновлювання боєздатності, насамперед особового складу з'єднань (військових частин) НГУ.

З огляду на це МПЗ підтримання боєздатності з'єднань (військових частин) НГУ має позитивно впливати на поліпшення морально-психологічного стану, психічної стійкості і психологічної готовності, що сприяє якісному виконанню бойових завдань, а за необхідності – швидкому відновленню їх боєздатності.

Морально-психологічне забезпечення відновлення боєздатності з'єднань (військових частин) НГУ включає такі напрями їхньої діяльності [2–9], як:

– відновлення, а за необхідності – встановлення управління і взаємодії з органами по роботі з особовим складом військових частин, органами військового управління оперативно-територіальних об'єднань Національної гвардії України, Збройних Сил України, Служби безпеки України, Національної поліції України, органами державного управління і місцевого самоврядування;

– визначення безповоротних, санітарних, психогенних втрат особового складу підрозділів, військових частин та органів військового управління;

– організація поповнення особовим складом з'єднань (військових частин) і органів військового управління через територіальні центри комплектування та соціальної підтримки (психологічний відбір, розподіл за фахом);

– організація заходів з віддання шани загиблим і надання допомоги їхнім родинам;

– надання допомоги пораненим і тим, хто дістав психічних травм;

– організація направлення особового складу на психологічну реабілітацію;

- проведення заходів морально-психологічного забезпечення щодо згуртування підрозділів;
- організація інформування особового складу, культурно-просвітницької роботи і відпочинку військовослужбовців із залученням місцевих можливостей;
- здійснення відновлення, технічного обслуговування, ремонту і доукомплектування технічних засобів, майна психологічної служби та їхня підготовка до використання;
- участь у заохоченні й представленні до нагородження військовослужбовців, які відзначились у бойових діях;
- організація роз'яснення особовому складу правил безпеки під час обслуговування бойової техніки й озброєння;
- організація роз'яснення особовому складу правил поведінки з місцевим населенням і негативних наслідків їх порушення;
- висвітлювання прикладів мужності військовослужбовців, які відзначилися під час виконання службово-бойових завдань, ведення бойових дій;
- узагальнення і поширення передового досвіду виконання службово-бойових завдань;
- виявлення недоліків в організації МПЗ і визначення шляхів їх подолання.

Висновки

Розглянувши питання діяльності органів військового управління і структур морально-психологічного забезпечення з підтримання і відновлення боєздатності з'єднань (військових частин) Національної гвардії України, можна зробити такі висновки.

Під поняттям «боєздатність» розуміють визначений стан здатності військ вести бойові дії, виконувати бойові завдання. Боєздатність є визначальним елементом бойової готовності військ і найважливішою умовою досягнення перемоги.

Залежно від ступеня впливу зброї противника боєздатність з'єднань (військових частин) може бути втрачена частково або повністю. Підтримання і своєчасне відновлення боєздатності з'єднань (військових частин) є основним завданням органів військового управління і полягає в організації та проведенні заходів за напрямками, які забезпечують їхню життєдіяльність, здатність протистояти ударам противника.

Управління військами має бути стійким, упевненим, безперервним. Такий його стан сприятиме підтриманню і відновленню боєздатності. Цього досягають постійним знанням обстановки і передбаченням найбільш суттєвих її змін; своєчасним прийняттям рішення і його реалізацією; умілою організацією і чітким функціонуванням пунктів військового управління, забезпеченням їхньої життєздатності; наявністю стійкого зв'язку з підрозділами; чіткою роботою автоматизованих систем управління; розумним поєднанням централізації управління з наданням ініціативи підлеглим.

Морально-психологічне забезпечення підтримання боєздатності з'єднань (військових частин) НГУ має позитивно впливати на морально-психологічний стан, психічну стійкість та психологічну готовність, що сприяє якісному виконанню бойових завдань, а за необхідності – швидкому відновленню їхньої боєздатності.

У подальших дослідженнях передбачається здійснити аналіз дієвості заходів, які проводилися у з'єднаннях (військових частинах) НГУ, щодо підтримання і відновлення їхньої боєздатності під час ведення бойових дій у сучасних умовах.

Перелік джерел посилання

1. Організація відновлення боєздатності підрозділу (військової частини) Національної гвардії України після виконання службово-бойових завдань : практ. рек. / О. В. Лавніченко та ін. Харків : НА НГУ, 2016. 47 с.

2. Про організацію морально-психологічного забезпечення участі Національної гвардії України в операції Об'єднаних сил : наказ командувача НГУ від 23.04.2018 р. № 210. URL: <http://surl.li/ruav> (дата звернення: 15.12.2022).

3. Про затвердження Положення про психологічну реабілітацію військовослужбовців Збройних Сил України, які брали участь в антитерористичній операції, під час відновлення боєздатності військових частин (підрозділів) : наказ Мініборони України від 09.12.2015 р. № 702. URL: <http://surl.li/eeonk> (дата звернення: 15.12.2022).

4. Про внесення змін до наказу Міністерства оборони України від 09 грудня 2015 року № 702 : наказ Мініборони України від 11.12.2019 р. № 629. URL: <http://surl.li/eeonk> (дата звернення: 15.12.2022).

5. Організаційно-методичні вказівки щодо організації морально-психологічного

забезпечення Збройних Сил України на 2019 рік : затв. ГШ ЗСУ. Київ, 2018. 21 с.

6. Бойові документи морально-психологічного забезпечення виконання службово-бойових завдань силами Національної гвардії України : навч. посіб. / І. І. Ліпатов та ін. ; за заг. ред. Я. Б. Сподара. Харків : НА НГУ, 2021. 184 с.

7. Ліпатов І. І., Пасічник В. І., Ліпатова С. Л. Морально-психологічне забезпечення дій формувань Національної гвардії України : навч. посіб. Харків : НА НГУ, 2017. 173 с.

8. Організація підготовки та проведення командно-штабного навчання : навч. посіб. / І. І. Ліпатов та ін. Харків : НА НГУ, 2022. 237 с.

Стаття надійшла до редакції 25.01.2023 р.

УДК 355.318:355.433.4:316.776.23

I. Lipatov, O. Lavnichenko, S. Hodlevskyi

ACTIVITIES OF MILITARY COMMAND AND CONTROL AND MORAL AND PSYCHOLOGICAL SUPPORT STRUCTURES TO MAINTAIN AND RESTORE THE COMBAT CAPACITY OF FORMATIONS (MILITARY UNITS) OF THE NATIONAL GUARD OF UKRAINE

The use of aviation, high-precision weapons, high-explosive and individually guided munitions, reconnaissance strike systems in combat creates the prerequisites for inflicting large losses on combat units in a short period of time, as well as for disrupting control and support systems.

The following assessment of combat capability is given in research: full combat capability means that the formation is capable to both attack and defend; partial combat capability (1st stage) means that the formation is capable to defend and attack to a limited extent; partial combat capability (2nd stage) means that the formation is not capable to advance, but is capable to perform defensive actions to a limited extent; complete inability means that the formation is unable to either attack or defend. Recovery could last from a day to several weeks.

Maintaining and timely restoring the combat capability includes detection and destruction of the enemy's means of attack; execution of the missions with the least loss of personnel, weapons, and military equipment; reliable air defense; quick restoration of equipment and weapons; ensuring stable command and control; maintaining the morale and psychological state of personnel, their mental stability and psychological readiness at a level that ensures performance of assigned tasks.

Restoring the combat capability of units includes restoration of broken control; clarifying the combat tasks of units that have retained combat capability; withdrawal units that suffered significant losses to the areas of restoration of their combat capability; replenishment of units with personnel, weapons, equipment, and material means.

Keywords: *combat capability of subunits, units, and formations, maintaining combat capability, restoring combat capability, areas of activity of command-and-control bodies for maintaining and restoring combat capability, moral and psychological support for maintaining and restoring combat capability.*

Ліпатов Іван Іванович – заслужений працівник освіти України, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри військово-соціального та психологічного забезпечення Національної академії Національної гвардії України

<https://orcid.org/0000-0002-6931-6682>

Лавніченко Олександр Васильович – заслужений працівник освіти України, кандидат військових наук, доцент, професор кафедри оперативного мистецтва Національної академії Національної гвардії України

<https://orcid.org/0000-0001-7873-6809>

Годлевський Сергій Олександрович – науковий співробітник науково-дослідної лабораторії науково-дослідного центру службово-бойової діяльності НГУ Національної академії Національної гвардії України

<https://orcid.org/0000-0002-0437-7847>